

Інфекція (скорочено)

Степан Процюк

Степан Процюк

Інфекція

Роман

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

*Будеш, враже клятий,
Батьками орати,
Матерями волочити...
Зі стрілецької пісні*

ЧАСТИНА I

Сава Чорнокрил не любив України. Тієї, кожноденної, зі смердючими вокзалами і панельними будинками – химерними переростками хрущовського комунізму, із обідраним людом як конкретним доказом марноти будь-яких романтичних візій. Бо ця земля провокує лише застаріле галюциногенне видиво співучої беззахисної дівчини, супер-вродливої та гіпердоброзичливої, яку кожен зайда міг брати, скільки заманеться. Сава був кремезним 33-річним красенем із вузьенькою чорною бородою. Він не любив галичан за їхню маніпуляцію та зманювання ідеалами, за їхнє політичне перелюбство, за їхню дріб'язкову корисливість і міщанську хитрість, за потрійне дно, за любов до побутового комфорту і відразливу корумпованість. Сава був праправнуком черкаського степовика, нащадком Міхновського і Донцова.

Сава ненавидів продажних інтелігентиків, які моляться доларовому богу, і вважав, що Захід на чотирьох гребе до занепаду, там содом і гоморра, інформаційний сатанізм.

Дружина Сави – галичанка Іванка, дочку звати Софійкою. Вони живуть у крихітній однокімнатній квартирі Троєщинського житлового масиву...

Батько Іванни, Микола Васильович Лоб'юк, у роки царювання броватого та орденоносного радянського імператора, був в'язнем сумління. Після приваб совєцької тюрми і одиночок-карцерів, броду і нейролептиків Микола Лоб'юк повернувся додому не мужнім лицарем, а перебитим, розчавленим псом. Багато років опісля в'язниці, за умови найменшого нічного шурхоту він зривався з ліжка, наче тортурований фантомами білої гарячки. Зривався в припадку гострого параноїдального неврозу. Колись був лікарем, а після тюрми заледве знайшов роботу в задрипаній бібліотеці.

Микола Васильович Лоб'юк не змінив власних переконань, але страх загнав їх у підсвідомість. Він дуже сумнівався, що це покірне, мовчазне бидло варте України.

Микола Васильович уявляв себе садиноким вірним сином деградуєчого народу, йому хотілося плакати, стогнати, скаржитися. Нудна бібліотечна робота, постійна матеріальна скрута, сіризна повітового побуту. А у мріях Микола хотів стати факелом, що пролітає над заснулою країною. До його могили хлопці у довгих чорних плащах приносять мальви, на його могилі клянуться ніколи не зрадити, його дочка стає українською Жанною д'Арк, новою Степанівною чи Галечко, його могила – місцем культових відправ і виправ.

Дійсність була набагато одноманітнішою та безкольоровішою. Микола Васильович так часто уявляв, як забирають його до КПЗ, інкримінують крадіжку, хабарництво, зґвалтування, що іноді навіть хотів, аби забрали, катували, нищили.

Сім'я теж постійно відчувала тягар відповідальності за інакомислення. Іванка чула із малих років, що мусить бути дуже обережною, постійно носити жовтенятську зірку, піонерський галстук, комсомольський значок, аби змогти без ексцесів вступити до вузу. Вона знала, що хлопець, який залицяється, може бути кадебістським агентом.

Перелякана Іванчина мама взагалі жила на пігулках і травах, і дочка ніколи не вірила, розглядаючи старі сімейні світлини, що ця усміхнена життєрадісна дівчина є її мамою – постарілою, невротичною, із зціпленими товстими губами.

Мати дбала про їжу і гроші. У Миколи Васильовича не вистачало сил на такі дрібниці, бо він постійно мислив за трагічну долю мазеленду, поводився тихо, як відмінник-першоклашка, але кожен день, зранку і ввечері, ввечері і зранку не забував натякнути про обачність, стриманість, обережність.

Коли щось почало змінюватися, заговорили про русифікацію і етноцид, почали друкуватися у пресі статті цих хоробрих безумців, Микола Васильович подумав, що розпочався останній етап чекістської боротьби із залишками інакомислячих. Та почали утворюватися товариства лінгвістів-українофілів, стихійно виникати зібрання на захист рідної мови, на захист пам'яті закатованих більшовиками невинних. І Микола Васильович зважився. У реліктовому напіввійськовому сюртуку, просякнутому нафталіном і порохом років, він прийшов на засідання товариства української мови і пісні, духовності і танцю, берегинь та оберегів, солов'їності та калиновості. На засіданні сипалися громи на голови катів. Микола Васильович здригався від кожного звуку і сміливого слова. Думав: "Схоплять вас, хлопці, зараз, любі мої сини і дочки, заарештують біля виходу, свято закінчиться, тільки тайга, товарні вагони, шаг влево, шаг вправо, стреляю без предупреждения, бий у печінку націоналістическую сволоч; діти мої дорогі, світлі янгелики українства, херувими і серафими під синьо-жовтим знаменом..."

Микола Васильович заплакав. Це був рев старого звіра із смертельною кулею у серці, тренос за розтоптанною молодістю, спазматичне просвітлення. У нього стався обширний інфаркт міокарда, йому викликали "швидку", але було вже пізно.

Іванка згадує цей післясмертельний туман у квартирі, чомусь зразу меблі, кімнати, коридор окутали тумани. Мати не плакала, а кам'яніла, Іванка теж не плакала, доки не побачила трупа, який ще сьогодні був батьком і так хвилювався зранку, кілька годин

збираючись на засідання товариства.

У їхній хаті багато людей, усі метушаться, щось роблять, викликають набік матір, даючи їй грошові офіри на похорон від наших організацій. Іванка згадує ту зомбованість, ритуально-байдужий голос священика на панахиді. Відспівали "Вічная пам'ять", обличчям матері потекла перша і остання сльоза...

Іванка працювала шкільною лаборанткою. Вони з мамою часто голодували. У школі майже не платили. Іванка знала, що ніхто не допоможе, люди із наших організацій, котрі давали грошові офіри на батьків похорон і виголошували пафосні надмогильні філіппіки режимові, не з'являлися, хоча обіцяли не кинути у біді. Але їм ніколи, треба розбудовувати державу. Бо що значить маленька неповна сім'я із повітового містечка на Тернопіллі, коли під загрозою факт існування незалежної і соборної?..

На сімейній міні-наradі вирішили, що дівчина поїде вчитися до столиці, там, кажуть, легше вступити, і багато всіляких зоологічно-аграрних і харчово-естрадних навчальних закладів.

Іванку зарахували до сільськогосподарської академії, допомогло скерування із села, вибите матір'ю, що колгоспові "Нова доба" потрібен висококваліфікований агроном. Влаштувалась у гуртожиток, київське життя обмежилось ареалом місцезнаходження апологетичного селянського навчального закладу. Кожний її день був схожий на попередній: заняття, обід, бібліотека, бесіди про хлопців, сон. До хлоп'ячого кокетства Іванка відчувала суміш огиди, зневаги і жалю.

Із Савою Чорнокрилом Іванка заізналася у власній гуртожитській кімнаті. Сава прийшов зі знайомим, той мав щось передати Іванчиній співжителці. І вперше відчула Іванка вибух інтуїтивної тривоги. Його строгий церковний лик, вузька чорна борода, якісь внутрішні терези, що відмірювали необхідні частки агресії, впевненості й притягальності. Між ними зав'язалася необов'язкова бесіда. Сава запросив її на прогулянку.

Вони бродили неосвітленими вулицями, але Іванці не було страшно. Сава чудово розмовляв українською, йому не треба пояснювати, хто такі Донцов і Бандера, він такий сміливий, батько ніколи не наважився би так висловитися. На прощання не було спроб обіймів і поцілунків, жодних сентиментальних сюсюкань. Іванка дізналася про нього лише те, що закінчив політех. Він – не галичанин, це зрозуміло із дещо штучнувато-правильної мови, без жодного русизму і граминки лінгвістичної безпорадності.

Іванка закохалася, але пройшов тиждень, а Сава щез. Правда, хтось двічі телефонував на прохідну, але то виявилася мама. Нарешті Сава подзвонив. Голос його строгий і нерідний. Запросив її приїхати на Хрещатик. Іванка приїхала, і Сава сказав, що думав про неї, бо вона є втіленням українки його мрії, котра мусила прийти саме із далекої таємничої Галичини.

Сава почав приходити доволі часто. Іванка мало дізналася про минуле Чорнокрила, хіба те, що ріс без батька, з мамою і молодшою сестрою. Мати працювала у колгоспі, жили бідно, із деяких Савиних глухих натяків дівчина зрозуміла, що за межею бідності.

Сава почав надовго затримуватись, і одного разу сталося те, про що Іванка часто думала. Але не було ні розкішного двоспального ліжка, ні запаху шикарних парфумів... Іванка завагітніла і благородний Чорнокрил підкинув ідею одруження.

Коли Іванка сказала, що вагітна, Сава довго мовчав, постукуючи по столу невибагливою смердючою люлькою, котра теж додавала йому дрібку екзотичного шарму. Накінець Сава виронив, що нації потрібні нові героїні й герої. Іванка тоді уперше зловила себе на приступі жаху перед сфінксом ідеї. Але Іванка уже не мислила Саву інакше, маючи теж своєрідні припадки навіювання; якщо він покине її, то доведеться жити лише заради дитини і матері, прийняти своєрідний мирський постриг, стати світською черницею, бо чоловіків їй не треба.

Вперше зринуло питання житла. Але як жити далі? Звідки набрати грошей? Про них Сава ніколи не говорить. Він майже ніколи не має їх. Але він щось придумає.

Треба наносити візити... матерям, адже Сава – напівсирота, його батько покинув сім'ю, коли хлопцеві було два роки. Приїхали. Черкаські хатки-мазанки, спрацьовані до напівтваринного стану добрі сільські жінки, такі ж добрі та вічноп'яні їхні мужі та оборонці. Іванку вразило, що всі були мовчазні, строгі. Сава із односельцями перейшов на діалект. Сусіди заспівали стародавніх українських пісень, у хаті мовби ожила патріархальна Черкащина. Сава навчав дядьків не голосувати за комуняк, дядьки начебто згоджуються, але степові голови тугі відносно новацій.

Савині мати і сестра, мовби російські старообрядці, що насильно потрапили між людей, шепчуться, позирають на Іванку, хочуть сказати щось, але чи не наважуються, чи невдоволені чим. Коли сусіди розходяться, Сава повідомляє матір про заручини. Мати Якилина сказала, що здогадалася про це. Сестру звати Одаркою. Мати і сестра фактично нічого не розпитують.

На другий день Сава з Іванкою поїхали, не відбувалося особливо теплих прощань. Мати Якилина поцілувала тільки Саву в голову; сестра подала Іванці руку, звідки у сільської дівчини такий світський вишкіл, подумала наша галичанка. Іванка ще хотіла дещо розпитати дорогою, Сава, як правило, відмовчувався. Він часто, до речі, впадав у нірвану споглядально-буддійської меланхолії.

На рідному Тернопіллі знайомство відбувається із точністю до навпаки. Іванчина мати засипає Саву запитаннями, той відповідає, як правило, односкладно. Іванчина мати чомусь вважає, що Черкащина – це схід, а не центр. На другий день утрюх ідуть на батькову могилу.

Шлюб вирішують брати тут, у греко-католицькій церкві. Сава похмурий, небагатослівний, начебто на допиті у вишколеного кадебістського полковника. Іванці раптом проповзає у мозок думка, що він не любить її і взагалі нікого не любить. Боялася, що Сава не з'явиться на шлюб.

Виникли передшлюбні проблеми із грішми, ще у Києві Сава кудись ходив, повертався. Іванка уже думала, що доведеться десь позичати грошей, але в останню хвилину Сава усе ж роздобув грошенят. На запитання про спосіб заробітку тільки скрушно махнув рукою, будь спокійна, мовляв, навіщо тобі зайві клопоти, он дитину

чекаємо, тобі не можна дратуватися, моя маленька. Коли він зрідка вимовляв "моя маленька", Іванка ладна була забути про всі сумніви і перестороги.

На весілля Савині мати і сестра приїхати не змогли. 5 листопада 1993 року відбувся шлюб. Все відбулося спокійно і, як на стороннє око, нудно. Кілька людей у церкві – Іванка і Сава, її мати, двоє свідків, сиріч і дівчина з наших організацій, троє материних сусідів. Ні кінокамер, ні папарацці, ні троянд. Життя, донині грішне за церковним канонам, вступає у нову фазу, але вони, бідолахи, ще не підозрюють – випробування тільки розпочинаються...

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА II

Студентська вечірка досягала апотеозу. Дівчата безперестанку курили і лялися. Діти сіл і тихеньких районних центрів, що делегували гордість місцевих шкіл для навчання у столиці, осягали хаотичні принади відв'язки. Усі розмовляли українсько-російським суржилом. Раптом Остапові очі зустрілися з її очима. Хто ця мовчазна стримана дівчина із блідим обличчям дореволюційної гімназистки? Її поява видавалася тут недоречною. Остап спитав хлопців, що це за дівчина, бо він ніде не бачив її раніше. Виявляється, вона навчається з ним у одному вузі, романська філологія. Остап підходить до дівчини і розповідає, що він з Галичини. Дівчина питає, чи не важко йому тут вчитися, бо у галицьких вузах нижчі вимоги і більше свояцтва, а столиця, мовляв, жорстока, вона випробовує периферійну людину на опірність крові, мегаполіс тисне своєю велетенською масою на вчорашню сільську душу. Остап бачить, куди хилить панянка, доволі безцеремонно і круто, але вона така гарна, має такі звабливі груди і шикарні пропорції фігури, хіба може зацофаний галичанин мати тут якісь шанси?

У м'який Остапів мозок тихо вкрадається другосортність і жах перед цією жінкою. Не зустрічав ще Остап за неповний рік із куценьким досвідом нового життя такої дівчини. Її звати Ірен. Яке чудове українське ім'я, невдало зіронізував Остап; панянка гидливо скривилася, щось сказала про плитці допотопні жарти, Остап перепросив, якось невдало. Дівчина говорила ламаною українською мовою із потужним північним акцентом. Остап хотів її провести, але вона сказала, що за нею приїде машина.

Зранку Остап зустрів на вокзалі молодшого брата, якого батьки відрядили у гості. Остап думав про Ірен: чи не подумала вона, що він забембаний провінціал, та ще й із бандерленду. Остап ловко плекає свою вторинність, молодчина, Остапе, ти справжній нащадок славного лицарства.

Назарчик – брат Остапа, привіз щире їстівне багатство. Остап засипає брата запитаннями, відчуваючи власну нещирість до більшості Назарової інформації. Господи, чула би Ірен, про що він тут теревенить із Назаром. А Назарові усе цікаво, він уперше у Києві, так хвилювався, бідолашний, перед подорожжю до брата. Мріяв побачити святий Київ наш великий, Золоті ворота, квітник української духової аристократії. Гостинна столиця зустріла Назара соромом, бо при вході до

найдемократичнішого транспорту на вокзалі не знав, що треба кинути підступний синій жетончик. Тож сталеві щупальця стиснули Назарові ноги.

Назар хоче екскурсій, походів старим містом. Остапові слід іти на заняття. Назар не хоче сидіти у гуртожитку, він прагне руху, незадоволений Остап кепкує, передбачаючи загублення єдинокровного на вулицях. Назар розповідає, що директор школи нещодавно казав, що Остап – їхня гордість, ось приїде із навчання на канікули, і у школі його з нетерпінням чекатимуть, щоби виступив, розказав про все.

Брати чітко обумовлюють місце зустрічі. Назар залишається зі столицею наодинці. Одразу вивітрюються із голови патетичні мрії, треба вважати, щоб не заблудитися. Хлопцеві одразу кидається в очі різний до непристойності одяг перехожих, дивна відстороненість їхніх облич, між якими лише зрідка промайне живе лице. Він несміло розпитує шлях до Золотих воріт у кількох перехожих, що видались йому ріднішими. Лише один чоловік, сивий, як Назарів батько, відповів по-українськи.

Ось і Золоті ворота. Та скрізь чужинська мова, ошмаття облич, оцупки рук, обрубки величі. Щось притискає Назара до землі, горбатить, робить маленькою комахою, скромним гвинтиком, невідь-як затесаним у відлагоджений механізм столичної машини, покликаної продукувати щастя. Чомусь нестерпно захотілося додому. Але все-таки слід зустрітись із Остапом, скільки хочеться розпитати у брательника, чи не сумує він за нашою хатою, за батьками, чому вряди-годи пише, мати кожен день питає листоношу, чи є вістка від Остапчика.

Хлопець зиркає на годинник, вже шість хвилин назад мав з'явитися брат. Назар переживав, чи нічого поганого не трапилося з братом.

А Остап в цей час шукав Ірен. Вона була на поверсі для іноземних мов. Вони домовилися про зустріч у точний час його зустрічі з братом. Як попередити брата, бідолаха не знає міста, але ж не може Остап Кисільчук посвячувати дівчину в такі малопривабливі деталі, не відмінити ж через це таку важливу стрелку, вдруге вона може не згодитися, а брат викрутиться, він кмітливий.

А брат чекає ще пів години, на його очі, як би не було це банально, набігають сльози. Жаль стискає серце. Хлопець бродить центром, він упевнений на 100% у поганих передчуттях.

Остапчик дожидає чарівну лінгвістку; брати, чекаючи у різних місцях, хвилюються однаково, лише за різними суб'єктами. Згодом Ірен з Остапом йдуть у дорогу кав'ярню, хлопець позичив годину тому п'ятдесят гривень. Вона хоче сухого вина, Остап глянув у розцінки і завмер. Але він, яко моторний Еней, зразу заявляє, що дуже вподобав Ірен; а ви загалом із дівчатами зустрічалися, – питає та, переходячи виключно на російську; аякже, дайш інтимну тематику на рідній мові! Остап просторікує про епізодичність, необов'язковість власного досвіду, лише не переходить на російську, очевидно, тому, що соромиться накруто замішаного західняцького акценту. Розмова тече довкруг їхнього вузу, Ірен знає про викладачів таке, що наївному хлопві і не приснилося би. Взяти би її таки тут, на цьому столі, міркує злегка захмелілий донжуан.

Ірен розпитує, чи мають вищу освіту вчителі сільських шкіл, чи є у хлопцевих

батьків корова і кури, вона цинічно знущається із носія щирого українського імені, той якнайрізкіше відгороджується від будь-якої причетності до сільської домашньої фауни, до сірих закомплексованих педагогів, котрі роками не виїжджають далі райцентру. Ірен входить у смак, проводячи сеанс вишуканої шокотерапії, не відчуючи, як палкий юнацький інтерес обростає першим екстрактом ненависті і злоби. Грошей їм не вистачає, вона докидає 30 грн. Їй слід кудись бігти. Майже холодно прощаються біля фешенебельного входу. Як там брат?

А брат доперся до університетських гуртожитків за три години. Знайшов Остапову кімнату, звичайно, так і думав, його немає. Назар хоче шукати телефону, повідомляти у сільську раду, що пропав брат, бити телеграму. Хлопець розтривожений.

Та Остап з'явився і сказав, що затримався в університеті, позапланове заняття. Голос Остапа не видає ані найменших вібрацій каяття. Назар рознаркотизовується від хвилі нав'язливих передчуттів, міг би попередити, я переживав. Ти бачиш, він переживав, злісно іронізує накручений приниженнями лінгвістки Остап. Чого приїхав, нерви мені псувати, без тебе тоскно, продовжує Остап, пересипаючи власну бесіду лайкою. Назар сказав, що більше не приїде, і назвав брата панянкою. Остап вдарив брата у лице. Потекла червона юшка. Вони ніколи не билися біля батька-матері, хіба малесенькими. Першим Назаровим бажанням було відскочити вбік і впитися зубами у це ненависне самовпевнене тіло. Він ходить на секцію боксу, тому зуміє побити цього філософа, який ще чверть години тому був ріднішим від себе. Назар хоче це зробити, але бачить фарисейські усмішки сусідів по кімнаті, аякже, бандери приїхали сюди битися. Назар зупиняється. Так і завмерли на хвилю, один навпроти одного, не кузени, не напівродичі, а два рідні брати.

Назар мовчазно і стримано збирає речі. Він думав погостювати у брата декілька днів, він уявляв їхні довгі нічні розмови, він хотів розповісти Остапові про Наталку, не все розкажеш батькові-матері, однокласникам. Остап стоїть посеред кімнати, як укопаний, і жаль йому вже, що вдарив брата, той так довго їхав сюди. Але Остапа забембують ці невідповідні вторгнення в його життя, ці архаїчні пуповини, босоноге дитинство і всілякі рушники, над якими матері недосипають ночей. Треба було попереджувати, а якщо вже приїхав, то слід сидіти нижче трави.

Остап пересилює себе, викликає брата на коридор, нехай не дивляться на їхні суперечки ці жевжики. У коридорі братерські очі спалахують соромом та неприязню. Накінець Остап зважується і промимрює, щоби брат пробачив йому, погарячкував, типу, були неприємності з однією кобітою. Назара душить нахлинутий жаль, образа, йому видається гидким і слизьким худорляво-бліде братове обличчя.

Назар відступає, розум перемагає емоції, він заходить до братової кімнати, знову викладає речі і роздягається. Остап багато говорить, щось несуттєве, дрібненьке, закручується власною розмовою. Коли в кімнаті не було сусідів, Назар розповідає братові про Наталку. Остап каже, що усіх їх треба трахати. Назар також небайдужий до цієї теми, але цинічний Остапів голос провокує згасання сповідницького патосу.

Зранку Остапові на пари, домовляються о 16:00 зустрітися на вокзалі, щоб

провести Назара. Він весь під враженням вчорашнього конфлікту. Назар понуро вештається центральними вулицями. Він ловить себе на думці, що вже не відчувається тут засмиканим і смішним диваком, бо він ходить бруківкою свого, українського міста, не зважаючи на безліч нашарувань і спотворень.

На вокзалі Остапові було муляко на серці, так завжди чомусь буває, коли він вряди-годи проводить когось на івано-франківський поїзд. Але геть ностальгійні атавізми, він вважає себе космополітом, принаймні поки що українським. Хочеться сказати Назарові щось гарне, але мозок і язик раптом лінивішають, філософські диспути провадити легше.

Остапові раптом стає боляче і прикро, що йому Ірен та інші, рідний брат так швидко від'їжджає, вдома все було гарно і просто. Жаль тисне на груди, може, треба було завернути Назара, нехай би погостював ще. Хотілося припасти вухом до залізничної колії, вловлювати магнетизм тіла, що пов'язане надлюдською довжиною із рідним домом, а потім бігти за потягом "Київ – Івано-Франківськ".

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА III

1995 рік. У Києві скрізь якийсь смуток, що знекровлює обличчя городян, перетворюючи масивні спальні райони на грандіозні вмістилища музею недороблених недовоскованих недофігур... Вночі місто вимирало. Натомість центральна частина жила у розкоші. Місто у місті, європейські фешенебельні маркети і кав'ярні, офіси та урядові споруди, лоск і блиск, моментальне буржуазне переродження у центрі і безнадія окраїн.

Сава Чорнокрил нещодавно купив на Троєщині однокімнатну квартиру, бо життя у гуртожитку, та ще із маленькою Софійкою Савівною, почало перетворюватися на пекло. Дружина пішла в академку. Половину суми на купівлю вдалося призбирати, бо Сава працював з розчином і кельмою на заміській дачі одного розбагатілого нашого чоловіка. Сава, заробляючи протягом пів року кожен день, окрім неділі (іноді і в неділю працювали), десять баксів, десь на третьому місяці роботи відчув, як у нього змінюється психіка. Він почав мислити глиною і цементом, носилками і цеглою, він раптом побачив себе і кількох інших роботяг рабозалежними від цього буржуазного двоповерхового монстра. Робота від 8 ранку до 8 вечора, обід завозили на місце, їсти треба нашвидкуруч. Сава приходив додому викрученим, як дірява ганчірка, відчуваючи приступи огиди і люті до себе і до дружини, округлий живіт якої звістував розбруньковування їхньої сім'ї. Саві хотілося завивати від безсилля.

Одного червневого вечора, коли до закінчення роботи залишалось півтори години, Саву покликав господар-партієць, бо йому подзвонили, що з Іванкою щось негаразд. Сава просить господаря підкинути його машиною до гуртожитку. Хазяїн, зрештою, віддає команду своєму шоферові їхати. Іванку уже забрала з гуртожитку "швидка". У лікарні Саві вручають список ліків, який треба купити, бо у неї почалася кровотеча,

будуть робити чистку і забирати плід. У одній з аптек Сава купив усе, записане у айболитівському фоліанті. Половина ліків вашій дружині зайва, раптом вирвалось у аптекарки. О, вона добре знається на брудних ескулапівських способах поповнення запасу ліків, але хто би про це зараз думав. Сава заплатив лікарці, і згодом йому повідомили, що все буде добре.

Наступні дні довелося розриватися між роботою і відвідинами. На роботі він неправильно змісив розчин, господар став кричати, спитав чи Сава за машину платив, коли його катав Києвом шофер. Наївний Сава видає останній аргумент: покидаю роботу. Нема роботи, Саво, погарячкував ти, друже. Сиди тепер у гуртожитку, голодний і холодний, ще й радій, що твій господар розраховувався кожен день, бо ти наполіг на цьому. Плакали би тепер твої зароблені кровняки, бо ти не мав би на них жодного юридичного права.

Щось коїться, недобре і важке, у Савиному мозку, котрий і без отрясінь є надчутливим психічним вібратором. Сава завжди ненавидів міщансько-сімейний триб життя, найогидніша імітація життя справжнього, що проносилося перед ним стуком вагонних коліс міжнародних експресів, просвітленим від благодаті християнським обличчям, чутками про європейські наукові конференції чи діями миротворчого контингенту НАТО. Його манила дорога, молодому козаченьку мандрівочка пахне; адже десь є блиск рафінованого товариства, вуаль європейської столиці й жінки, багато вродливих жінок, котрі любили би його, Саву Чорнокрила. Манто, опера, дорогий автомобіль, пещена жіноча рука, що упокорено гладить, бенкети і раути... а тут – лише туман, безперспективність, куди не глянь, мімікуючі покидьки, що продадуть матір за гріш, шалена боротьба за виживання.

Але посоромся, Саво, вагітна дружина лежить у родильні, напівсирота, що уповає лише на тебе. Сава згадує свою матір, яка виховувала його без батька, буквально голодуючи.

Сава приховав від дружини гірку правду власного безробіття, грошей ще вистачить на першу пору. Коли Іванка народжувала, Сава усвідомив, що він відбувся принаймні як сім'янин, що він любить дружину неквапливою, стабільною і важкою любов'ю, що у їхній зустрічі насправді не було ні унції випадковості. Він зрозумів, що не часто казав Іванці втішного слова. Які-бо ми буваємо черстві, звикаючи до близьких.

У роддомі Сава дізнався, що у нього народилася дівчинка, і все більш-менш добре. Його захлинає незвідане почуття, не думається про націю та героїзм, зраду і правду, лише про маленьку Чорнокрилку, крихітну Савівну, яку назвуть на честь святої Софії. І вже не думається про безгрошів'я, перерваний досвід муляра, захарашений відходами життєдіяльності невибагливих аграріїв гуртожиток... І бачить він себе через десять років заможним і мудрим главою королівської сім'ї, що мусить доповнитися майбутнім Савичем.

Дитина росла, дружина заледве закінчила вуз, і вони постали перед вибором – борги і власний дах або вокзал, вимушена депортація у село, до Савиної матері й сестри, що, наче Катерина Білокур, здається, прийняла обітницю безшлюб'я. Сава

підривався на тих боргах і підробітках, ще трохи – і отримає духовну грижу. Нарешті придбали ту омріяну квадрат-нометрову площу. Троещино, восьмий поверх. Обладнував, як міг, уже власне "кубельце".

Вступили у нове житло, окропивши святою водою. І тоді Сава відчув таку порожнечу і спустошення, що аж налякався. А якось увечері, коли вже вгамувалася перша постпереселенська метушня, сидючи на кухні, відчув припадок некерованої тривоги, аж смоктало під грудьми і завмирав стравохід. Як повертати борги? Хіба їхати у Португалію чи Італію... А може, покинути дружину і дочку? Нехай їдуть на Галичину, там багатші люди, бо лукаві й хитрі, а мої бідні черкашани з ранку до ночі стовбичать на неозорих і родючих полях колективних господарств... А я ще не старий, якщо візьмуть, завершуюсь у перший-ліпший іноземний легіон і стану африканським миротворцем. Повернуся сюди за кілька років, може, щось зміниться? Ні, тут застиг час, Де ж поділася твоя патетика, Саво, звідки бере початок твій некроз віри? Ти чоловік чи істерична і вередлива панянка файного галицького ховання? Адже все-таки щось ти та й зробив на цій землі: придбав квартиру для сім'ї, дочку виховуєш, матері вряди-годи перекидаєш кілька десятків гривень, навіть про тещу не забуваєш, безнадійно покинуту на своєму цукрово-буряковому Тернопіллі людьми із наших організацій. Отже, геть зневіру.

Якось Сава вирішив провідати знайомого художника, Кирила Орленка, що правдами і неправдами відвоював собі для майстерні кімнатку на горищі одного із будинків у центрі Києва. Сава нерідко провідував Кирила.

Кирило, хоч і був запертим у власній вежі-майстерні, зовсім не чекав гостей. Бувало таке, що Кирило просто викидав декого із майстерні, бо він не любив гостей-п'явок. До нього приходили не лише горе-живописці, були тут і супервразливі та надгеніальні колишні поети, спиті та обколоті музиканти, один архітектор, кілька типів із невизначеними талантами, вчитель історії, котрого вигнали з роботи, навіть старий математик-бахусоборець. І все ж Кирило любив цих людей. Існувало щось невловне, зворушливо-дитяче у цих людях, що інколи розчулювало Кирила до внутрішніх сліз.

Кирило вірив у високу місію власного живопису. Із виставками не дуже щастило, бо Кирило мав прихованих мистецьких ворогів, цих новоофіційних "паханів" малярства, котрі завжди вставляли в потрібний час і у потрібному місці ніби ненароком кинуте словечко про його "рустикальну" обмеженість, графоманське бажання слави, фанатизм посереднього художника. І це спрацьовувало майже на сто відсотків, бо роздавачі грантів і премій, поїздок і нагород прислухалися "паханів", а не до Кирила. Люди, які вірили у Кирилову зірку, вряди-годи підтримували його, і за це дяка. Іноді на художника наступало військо, що складається із розчарування, депресії, навіть безнадії. Та для чого я малюю? Кому це потрібно? У такі години із Кирилової душі повністю спадала попона захисту. Кирило не боявся усвідомлення власної невротичності, можливо, саме вона робила його малярем. Бо від людини-стандарту ніколи не діждатися спалаху божевілля пошуку, намацування містичних лакун ірреалі, бо стандарт цікавлять лише гроші і здоров'я.

Обличчя Кирила Орленка відтіняло усю чорну веселку внутрішньої муки. Раптом у двері хтось постукав, і Кирило зіщулювався від небажання когось побачити. На порозі майстерні стояв Сава.

Вони познайомилися на одній із національно-богемних пиятик кінця вісімдесятих. Спільне піднесення сердець, надії на воздвиження, подібність психотипу, але нетотожність занять, нехіть до тирлування і перемивання кісточок ближнім поєднали їх. Важливим було і те, що Сава і Кирило зустрічалися рідко, не набридаючи один одному тими коженденними відходами людської душі. І хоча двоє загалом не товаришували з горілкою та їжею з нею, але при зустрічі дозволяли собі добряче відірватися, будучи відвертими у межах пристойного. Іноді Сава допомагав Кирилові із продажем картин, рекомендуючи його покупцеві як модерного і водночас органічно-національного художника, що трохи випередив свій час. Частину грошей, за спільною домовленістю, Чорнокрил залишав собі. Але покупців було не так багато, комерційні успіхи саво-кирилівського альянсу – нечастими, через те у Кирила грошей вистачало лише на сяке-таке прожиття і рідкі милостиві ін'єкції гостям-п'явкам.

Сава приніс пляшку марочного вина. Він хоче розповісти про власний смуток і кризу, скупко натякає про грошову кризу. Аналогічні натяки Кирила, не зв'язаного, щоправда, шовковими кайданами обов'язку. У повітрі зависає люте чоловіче безсилля. Раптом Сава згадує, що знайомий із одним дивним молодим галичанином, він казав, що знає якогось військового, високий чин, звісно, котрий цікавиться модерним живописом і хотів би мати у приватній колекції декілька нових цікавих картин. Уява митця вже малює пачку грошей на столі. Кирило питає Саву про сімейне життя і несподівано чує, що Сава, власне, прийшов, щоб подітися із другом таємницею...

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА IV

Жовтневий недільний ранок. Остап Кисільчук їхав з дому до Києва. Він був лютий. Так склалося, що він на кілька днів приїхав провідати батьків, адже його дім – у Києві. Нехай гуртожиток, це тимчасово, йому знайдеться місце у цій гігантській еkleктиці забудов. Утвердитися у Києві, вигідне одруження, і – на Захід! Він буде енергійним, хитрим і розумним – і йому відкриваються приваби світу і свобода, яку дарує долар. Остап не виключає і варіанта остаточної еміграції. Бо ти бачиш цю застиглість часу, цю неоковирну рагульську неквапливість, цю тупувату чуханку голови, ці перманентні скарги, цей підсвідомий інфантилізм, що вразив українство, ти бачиш це все і розумієш власну чужорідність, відокремленість, інакшість.

Взяти хоча би ці два чи три дні, котрі він провів у батьківській хаті. Все закріплено, його рідне село нагадує пародію на єгипетського сфінкса, що втратив містику та позачасовість власних контурів. Господи, як він соромиться у Києві сільського походження. Позавчора директор школи переказував через Назара, щоб Остап обов'язково зайшов, адже він – їхня гордість. Та виявилось, що директор просто хоче за

допомогою Остапа пропхати свою дочку на науку в Київ, бо дочка директора, як і Назар, закінчувала 11 клас. Із батьками стосунки також не склалися. Остапа бісили батькові ідеалістичні уявлення про Київ. Які демонстрації, літературні вечори, спілкування із правозахисниками, для чого? Ліпше би подумав, що синові треба більше грошей. Аякже, дочекаєшся...

Остап шаленів, коли його просили допомогти вичистити гній з-під корови, нарізати січки. Ці люди роками із маніакальною і кротячою нехитрою вправністю риються у землі – і що мають? Гроші, славу? Керований припадком селофобії, Остап бачив навколо лише обмеженість, примітивну хитруватість, вульгарну відвертість і щирість неандертальців, що вміють безпосередньо відгикували і псувати повітря, не зв'язані найменшими нашаруваннями цивілізаційної стриманості...

Батьки і Назар наївно чекали, що принаймні вечорами вони, як і завжди, збираючись сімейним колом, будуть обговорювати якісь події, Остап розповідатиме про навчання, на столі паруватиме гаряча їжа, а над столом – дух ріднокровної єдності й любов. Але Остап не хотів нічого говорити. Ще і Назар пошився у свідки Єгови.

Тож Остап вирішив їхати в Київ. Хотів, щоб більше грошей дали. Мама не витримала, заплакала. Боже мій, Боже, сини мої, що ж це таке, здоров'я своє поклала на вас, а один нелюдяний такий, жорстокий; другий у секту хоче вступати, наш католицький із діда-прадіда рід ніколи не чув про ересь. Батько мовчазний, дуже посивів за останній рік, а лице благородне і просвітлене, як у ранньохристиянського великомученика. Назар блідий такий, совісливий від природи. Всі сваряться, перебивають, щось хочуть довести, Остапові на хвилю стає жаль старих батьків.

Назар, відколи розпрощався із Остапом на київському вокзалі, ніяк не міг змиритися, пробачити, забути братового хамства. Невже може бути така нагла підміна людини. Назар не розповідав батькам про свою муку, однокласникам такі речі нецікаві. Священик лише кивав пальцем. Не можна, сину, не любити близьких, зле зробив, що хотів вдарити брата, треба молитися, молитися. Назар ще збирався багато йому розповісти, але до сповіді вишикувалася черга прихожан, священик квапився.

Десять місяців після невеселих київських гостювань Назар понуро брів їхнім тихим і сірим райцентром. До нього підійшли свідки Єгови і запросили на свої зустрічі. Назар поговорив з ними, а тоді зайшов у греко-католицьку церкву і щиро молився.

Остап тим часом вирішив наступну міжсеместровку провести в Києві. Хотів шукати серйозних підробітків, винаймати квартиру, бо кобіту навіть нема куди привести. Завтра планував зателефонувати до Ірен, щоб сплавити її батькові картини, про які Сава йому казав. "Піарщик усраний, думає мене використати, дулю йому із коноплею..." – думав Остап про Саву.

Після поїздки до батьків Остап ще більше полюбив Київ, але це не гармонія рівних, не співзвуччя душі людини і душі міста. Якби Остапові поставили банальне і щире запитання, чи любить він свій вуз, викладачів і навчання, то, не враховуючи обов'язкових і затертих кліше, він не знайшовся би на відповідь... Етика і мораль зводиться до боротьби за місце біля годівниці! І не було такої соціальної сфери, куди не

проник би вульгарний вірус розтління. Що таке людина, міркував Остап, як не трохи ускладнена, порівняно із фауною, білкова субстанція? Людська совість – це прищеплені архаїчними бабусями смішні і стародавні поняття...

Після лекцій Остап спішив на домовлене місце, де мав зустрітися з Ірен... Вони ще не спали разом, очевидно, тому, що не було пристойної фазенди. Остап уявляв, як приведе цю генеральську дочку на свою винайняту квартиру, візьме її, а потім вижене і кричатиме, щоби більше ніколи його не турбувала, не натякала про походження, бо міф, з її точки зору, про високе і низьке походження, спалений і розвіяний вітром назавжди... Остап насправду відчував до своєї першої столичної пасії дивну суміш емоцій. З одного боку, хотів її бачити, говорити, була близька йому гоноровитістю, прагматизмом. Але була і зворотня сторона медалі, бо майже завжди застигав натяк на її вищість, окремішність, навіть поблажливість, мовляв, дозволяю тобі, вчорашній селюче, зі мною зустрічатися. Остап гостро відчував цей елітарний расизм і витончену зверхність, стаючи у такі хвилини затятим хлопоманом та істинним християнином. Ірен труїла хлопцеву душу світосприйманням, таким далеким від способу життя його бідних і добрих батьків та Назара...

Ось і сьогодні, коли зустрілися, розповідала, що вчора була у нічному клубі "Одіссей", класно відірвалася з друзями. Приїхала тачкою додому о 5 ранку. Вчора натанцювалася, класна група московська виступала.

Ірен запросила його додому, бо батьків не було. Остап був вражений, що можна так жити: суперевро, суперремонт, суперстелі, дві суперванни! Можна лише уявити, що думає Ірен після відвідин гуртожитського панельно-спального могильника пролетаріату. Остап хвилюється, згадуючи про свої шкарпетки із діркою на великому пальці, але викручується, каже, що хоче походити босим, як апологети кришнаїзму. Ірен заварює каву, робить бутерброди з ікрою – обов'язковим атрибутом східнослов'янської псевдобуржуазності. Дівчина не квапиться, далі щось воркоче, щоправда, дещо інтимнішим голосом. Говорить мовою великого і братнього народу. Остапові це, за великим рахунком, байдуже. Але раптом чомусь згадалося, що панна генералівна колись сказала, мовляв, укр. мова така собі нічого, красива і солов'їна, але ж недорозвинута, бо хліборобську філософію слова не затягнути за екран монітора, бо селянською милозвучністю не передати гримаси і велич кінця ХХ сторіччя...

Очі її холодні і спокійні. Остап, сяк-так підтримуючи бесіду, постійно думає про ліжку, наче параноїк-еротоман, одержимий ілюзією, що кожна жінка, на котру він глянув, уже закохана і замарена ним. Остап хоче подавати якісь натяки, треба діяти. Час спливає, Остап п'є каву із текілою, їсть канапки, багато дізнається про нічні клуби. Ірцю, я тебе люблю, виривається в Остапа; мене ще так не називали, якимось гортанно і без глуму відповідає Ірен. Текіла випита, Ірен тулиться до хлопця і кличе кудись у катакомби квартири, тут можна заблудитися, машинально думає він. Ось вони вже у спальні, поцілунки, деś подівся одяг. Кімната пливе кудись і Остап тоне, потопає у звабливому жіночому лоні...

ЧАСТИНА V

Сава розповідав Кирилу, що став зраджувати Іванці.

Кілька років життя з дружиною дали йому відчуття обманутості, ошуканості. Зненацька Саві видалося все таким сірим, нудним і безперспективним. І начебто дружина нормальна, і все добре, але точить черв'як невідбулості мрії. Іванка зробилася такою нервовою, вимученою.

Якось Сава пішов чи на день народження, чи на сімейну дату, він уже не пам'ятав, до одного знайомого. Іванка піти не змогла, бо хворіла Софійка, а Сава з задоволенням пішов, бо ненавидів рутину сімейного життя. Компанія на святі була весела, усі говорили українською. Сава трішки випив і раптом зловив погляд якоїсь жінки. Вона здалася Саві дуже красивою: обличчя матове, волосся чорне, коротка зачіска, очі темні і великі, мигдалеві. Звати її Мар'яною, вона – київська волинянка. Саві здалося, що вона сильна жінка, хоч раніше його тягнуло до слабких і безпомічних жінок. Вони вийшли курити на балкон. Жінка сказала, що зараз прийде її чоловік, у них є два сини. І Сава, і Мар'яна хвилювалися під час розмови. Вона була на кілька років старшою. Коли вони танцювали, прийшов її чоловік. Він був красивий, стриманий і холодний, жодних емоцій на обличчі. Мар'яна підійшла до чоловіка, щось говорила йому. А Саву огорнула байдужість, апатія і паралельність до Іванки. Коли вечірка закінчилася, Сава не знав, де ще зможе зустріти Мар'яну. Вона теж дивилася на нього розпачливим і сумним поглядом. Вдома Іванка докоряла йому, що він забагато п'є, що байдужий до сім'ї, але Сава думав про Мар'янині очі, згадував уривки розмов з нею.

Після того побачення він був запив, але потім довідався, що вона працівниця однієї з їхніх партій. Прийшов він до їхнього офісу, а Мар'яна начебто знала, що він прийде, очі її засвітилися привітно. Вони домовилися через два дні зустрітися на Золотоворітській. За ці дні Сава багато передумав. Вважав, що коли піде на побачення, то його, нехай фантомна, сімейна ідилія розвіється. Сава згадував знайомство з Іванкою, смерть її батька, їхню подорож на Черкащину і шлюб, народження дочки, життя у гуртожитку і на своїй квартирі, терпеливість дружини і її перевтому за останній рік. Саві скоро 34 роки. Не треба йти, цей вир затягне, у Мар'яни прекрасна сім'я.

Та Сава пішов. У кафе вони призналися: йому вона зразу впала в око, а вона, побачивши його, зраділа, наче першокласниця. Саву спочатку шокувала її відвертість, але він повівся. Пили алкоголь, розрахуватись Саві не вистачило, Мар'яна доплатила. Три години просиділи і домовилися знову зустрітися. І пішло-поїхало. Стали відтоді коханцями. Іванка стала ще нервовішою, а доня іноді дивилася таким невеселим поглядом. Мар'яна не розповідала про свою сім'ю. Саві інколи здавалося, що такі жінки можуть працювати у контррозвідці, однією рукою приймаючи букет, а іншою при потребі безпомильно вціляючи у скроню. Вони зустрічалися на квартирі Мар'яниної

знайомої, яка виїхала кудись. Сава вважав, що їх притягувало щось більше, ніж жадоба спарування. Мар'яна, на його думку, не знала, що таке страх. Їй би личило бути супершпигункою, а не валятися на чужій білизні із коханцем...

Вислухавши "сповідь" Сави, Кирило сказав, що тут може бути три розв'язки: 1 – історія вичерпується, і вони розбігаються, 2 – вони одружуються, кидаючи власні сім'ї, 3 – найменш ймовірний варіант – стосунки тягнуться ще так зо 5-10 років, сім'ї не змушені робити перестановки. А потім Кирило сказав, що поспішає на вокзал, щоб забрати пакунок з Херсону. Та ще порадив Саві, щоб не обожнював і не ідеалізував свою пасію, треба бути тверезішим. Друзі ще домовилися, що Сава знайде молодого галичанина-галичанофоба Остапа і негайно зв'яжеться з Кирилом відносно можливого продажу деяких картин.

Сава відчув полегшення, коли зізнавався Кирилу по зраду Іванці, а от Кирило після цієї розмови почувався не зовсім добре. Добираючись до вокзалу, обдумував сказане приятелем. Його не вразило ні Савине захоплення коханкою, ні факт зради дружини, ні роздвоєння, бо кого зараз цим здивуєш? Кирила зачепило інше – впав один із малочисельних бастионів його власної віри. Бо завжди було приємно спілкуватися із трохи нервовим, але справедливо-жорстоким приятелем, що любив своїх рідних і жив для них. Орленка аж розчулювало Савине борсання у пошуках заробітку для своїх жінок, як той іноді любив пожартувати. А тепер художник знає щось гидке і мерзотне. Сава зламався, вже нема підсвідомого захоплення його сімейною цнотою; ще й посмів ламати і трошити чужу родину.

Пустка у Кириловій душі несподівано наростала. Чи є на цій землі, у цьому Києві хоч маленька оаза, де прості і щирі стосунки між людьми, не обтяжені ні сектантськими ритуалами, ні маскою ширості, ні розрахунком, ні випаленим і порожнім так званим подружнім обов'язком? Чи вірить у цьому місті хоч хтось комусь, чи любить тут хоч хтось когось безкорисливо, виключивши батьківський інстинкт? Всі вони хочуть любові до себе, примітивні і малорозвинуті егоцентрики, а самі любити і шанувати не вміють. Психушки розростаються пацієнтами, злочин – буденне явище, як приправа до їжі, а на біса ті всі інтернети і євроблага, коли немає любові? Навколо королівство ерзаців – ерзацні люди, ерзацні сім'ї, ерзацні ідеї, ерзацна держава.

Кирило вважав, що він теж ерзац. Хоче грошей, успіху, слави. Та чи спасе той успіх його душу? Він йшов вокзалом, а люди поспішали, проходили мимо, ці нещасні українські homo sapiens, обділені талантом і фортуною. Їх гнали вокзальними протягами Європи і світу безвихідь, нестатки, апокаліптичні пальці голоду. Бідні і добрі наші українські люди, подумав Кирило, всякий пущьверінок-егоїст, що трішечки вбрався у пір'я, зневажає їх, називаючи лінивими неробами, олігофренічними салоїдами, невдахами-хохлами. Та Кирило вірив, що виросте нове покоління, яке відродить мову, і на теренах східної Європи буде могутня і щаслива держава.

З поїзда Кирило забрав передачу від молодшої сестри. Людмила писала, що батьки ще клигають, чекають Кирила, скучили, переживають, що він малює і не має коли про сім'ю власну подбати. Чоловік прочитав записку і уявив стареньких батьків, що все

життя були рабами на Херсонських колгоспах. От би намалювати спрацьованих батьків. Та не можна, бо звинуватять у псевдопафосі, антропоцентризм нині немодний. Його і без того не долюблюють "пахани", бо не розшаркується перед ними у вірнопідданому гопачкові. Приходить епоха підмайстра, подумав Кирило, зоряний час мистецького козачка. І вже не потрібно таланту – важлива лише його імітація. Імітація завжди привабливіша від справжності, вона має лошений прикид і пещене обличчя, вона ввічлива та висококультурна. Вона насміхається із тих диваків, розпізнаючи їх за версту, котрі мають подаровану Богом, на щастя чи горе, антиімітаційну вакцину.

Кирило раптом подумав, чи не прикривається він цими роздумами перед своєю власною поразкою. Можливо, він бачить передусім себе у мистецтві, а не мистецтво у собі. Треба відродитися для справжньої праці, а якщо і вона не дасть бажаного результату, треба зуміти визнати свій нищівний програш. Треба робити, як сумлінний професіонал, те, що під силу.

Художник оглянув свою майстерню. Всюди був безлад. Кирилові було 40 років, і він звик до самотності. У Херсоні залишилася колишня дружина і син. Вони навіть не розлучені офіційно, але відколи Кирило у Києві, вже 8 років, бачив свого сина лише раз. Не раз Кирило цілував світлину, на якій малому Орленкові було 3 роки. Зараз синові 12 років. Кирило уявляв, що син з дружиною приїжджають до нього в Київ, і разом усі щасливі. Та насправді немає нічого. Нема тут любові, нема щастя, повітря київське просякнуте медикаментозним смородом інфекції невідомого походження, що нищить і труїть людські душі, заражуючи їх хвороботворними пристрастями і уявленнями. Сльоза очищення котилася неголеною Кириловою щокою. Він невиразно відчув, що наступив якийсь екватор, перелом у житті, що Савина розповідь щось сколихнула у душі, таке тихе, дрімаюче і обросле мохом повсякдення.

Перед Кирилом два виходи: або йти на поклін до деяких "паханів", або плюнути на їхні кічушні концепції і комерційні надсади і звільнитися від цих кайданів несвободи, безперервного прорахунку можливостей, мишачої метушні дрібних людей, що схована за лаштунками комерційного живопису. Та при другому варіанті треба приготуватися до шляхетної самотності генія, нова сім'я відпадає, а старі батьки і сестра будуть змушені передавати їжу. Та ще можуть початися неврози, алкашики, які приходять, відречуться його. Отож, треба добре подумати, перш ніж вибрати другий шлях.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА VI

Назар кілька разів ходив на книговивчення до свідків Єгови, що провадилося у просторій райцентрівській квартирі одного подружжя, чи то пак брата і сестри. Спершу хлопцеві було цікаво. Він давав багато запитань, доки елеєне лице старійшини не почало темніти, мовляв, забагато думаєш, хлопче, у Біблії усе сказано, а ми – лише пропагандисти великого учення. Учора хлопець питав, чому свідки не голосували за українську незалежність. Адже це наша держава дала їм можливість бути п'явками-

проповідниками. Назар вирішив, що це не зала Божого царства, а корпорація обмежених космополітів, без традицій і любові до тієї землі, на якій живуть і проповідують. Хлопець почав собі навіть докоряти: як він міг думати про вступ до свідків Єгови, якщо його батьківщина агонізує. Назар думав: "Ви, українці, інфіковані, слабуєте національним СНІДом, ще трошки – й інфекція запустить отруйні щупальця метастаз, а ви далі будете співати про пришелепкуватого хлопця, що розпрягає і запрягає коні, і хвацько вибивати лакейського малоросійського гопака..."

Крім цих питань, Назар мучився ще через Наталку – найпершу красуню у школі. Три рази Назар казав їй про свої почуття, та вона зустрічалася з 25-річним Василем, п'яницею, який відслужив і вчився на заочному у якомусь ветеринарному чи зубопротезному технікумі.

Якось у клубі була бійка, Василь залишив Наталку, а Назар напросився провести її додому. Дорогою хлопець признався, що любить її. Під якоюсь стиртою сіна вона віддалася йому. Назар уже думав, що вони одружаться, та виявилося, що дівчина провела з ним ніч, щоб помститися Василю. Наталка просила нікому не розповідати про те, що сталося, бо вона хоче вийти за Василя, який випиває і буває злий, але якого вона кохає.

Назар почувався розбитим: брат зрадив, батьки старі, їм нецікаві його проблеми, свідки закомплексовані і примітивні, сірі друзі, для яких жити і робітничих гуртожитках обласного центру – недосяжна і манлива мрія; Наталка любить нарваного пиячка. Хлопець помолився до ікони Марії, просячи сил і поліття, лагідності і рахманності, витримки і любові.

А житейське колесо крутилося. Київ зустрічав новий день року Божого 1997. Українська незалежність була старшою від маленької Софійки Чорнокрил, котра щойно розбила тарілку і була насварена мамою.

Іванка розуміла, що стала нервовою, наче в спадок перейшли гени Софійчиного дідуся. Згадала, як малою завжди боялася батька, боялася за батька, боялася тихої матері, боялася за матір. Недавно був рік, як вона представилася. Сава поїхати на похорон не зміг, тож Іванка їздила з Софійкою. Вони мандрували у загальному вагоні до Тернополя, далі автобусом. Іванка знайшла листи, які їй писала мати, але в Київ не відправляла. Всього було 68 листів, а 69 був тільки розпочатим. З тих листів багато Іванка дізналася про тяжке життя своїх батьків. Маму знайшли сусіди мертвою у хаті, вже стояв запах. Люди з наших організацій допомогли поховати. Ці люди з'являються в Іванчиному житті тільки на похоронах...

Іванка почувалася самотньою, бо Сави часто не було вдома. Чоловік говорив їй, що не хоче дивитися на її пісне лице. Іванка боялася його, хоч він і не бив її. До страху і перемученості підкрадалася ще тривога. Їй снилися страшні сни, вона почувалася чужою у Києві, де не сприймали жінку з бандерівських країв. Іванка жила у столиці рідної держави, але гостро усвідомлювала чужину і закинутість. Вона не любила Київ, що на 80 % є вмістилищем хохлацького рагульства, малоросійського шовінізму до галичан. Іванка хотіла би виїхати звідси, але Сава нізащо не згодиться, бо не уявляє

себе поза столицею. Вона розуміла, що для Софійки Київ рідний, це її місто. Та не сам Київ не любила Іванка, а людей, багатьох східняків. Вона вважала, що саме галичани своєю кров'ю зберегли і відстояли святість ідеї. Бо ніколи би не зреалізувалася незалежність, якби не жменька західних областей, якби не гоноровитий, іноді дріб'язковий і міщанський Львів.

А ще Іванка переживала, що не склалися стосунки зі свекрухою, бо вони обидві безмірно чужі. Її лякала мовчанка свекрухи і чоловікової сестри. А Сава переходив у наступ, бо Іванка не називала Якилину мамою. Інколи Іванка думала про самогубство, але задувала про дочку. В такі миті вона пам'ятала про єдину тут греко-католицьку церкву і йшла туди молитися.

Якось у неділю Іванка пішла з Софійкою до церкви. Жінка плакала, а після Служби познайомилася зі сестрою Францискою. Вони вийшли з церкви і декілька годин розмовляли. Іванка вилила усе накипіле, розповіла про все своє життя. Сестра говорила, що дуже погано, що дитина все це чує, треба захистити Софійку від розпачливих емоцій, а за всіх, до кого Іванка відчуває неприязнь, треба молитися. На всі питання Іванки сестра давала сміливі, вистраждані і глибокі відповіді далекі від теоцентричного святенництва. Ці слова лягали на Іванчине серце чудотворним вином і бальзамом.

І не знає Іванка, що через тиждень сестра Франциска, що була у Києві із апостольською місією, повернувшись у монастир, пристрасно і щиро помолитиметься за неї.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА VII

Зранку Кирила розбудив дзвінок: один з його знайомих-пияків потрапив у аварію, і тепер йому були потрібні гроші. Знайомий знав, що недавно Кирило продав 3 картини. Орленко знав, що гроші йому ніколи не повернуть, але він не зміг відмовити. Васюк не був йому ані близьким приятелем, ані талановитим малярем. Базграв якісь портретики, майстерню відібрали, часом підробляв у підземках.

У лікарні Кирило мусив дати якомусь лікарю хабаря. Той сказав, що Васюк у середньому стані. Художник зайшов до приятеля, дав гроші, і так Кирилова добрість позбавила його коштів, на які міг прожити 2 місяці.

Тяжко дістався Кирилові той заробіток за 3 картини. Спочатку він з Савою зустрівся з Остапом, який замість говорити про ціну, тематику картин, іронізував про смерть мистецтва, називав Кирила імітатором. Художник по мові впізнав, що Остап – галичанин, і спитав, хто його виховував. Остап розлютився і вже не хотів мати разом справи, але Сава його вмовив. Згодом Сава і Кирило побували у генерала, батька Ірен. Генерал признався, що молодим хотів стати художником. Він купив три картини, але дав меншу суму, пообіцяв, що, можливо, замовить свій портрет у повний зріст. Після продажу картин Сава забрав собі 20% від суми. Приятелі пили дорогу горілку і

планували подальший продаж картин.

Кирило пригадав, як принизливо почував себе під генеральським поглядом. Але не справа у доларах, які він взяв, бо талант повинен мати матеріальну сатисфакцію. Справа у тому, що він починає зневажати своє призначення – цей Божий, а не людський дар. Чому він спотворює святий вогонь, жбурляючи його у гігантську топильню цинічного крематорію і попсового обезличення? Не вдасться хитро пройти між дощовими краплями, між Сціллою самозречення і Харибдою грошового тільця. Кирило сидів у майстерні і плакав, поринувши у зачакловане коло власної жаскої дисгармонії.

Зате Остап Кисільчук знав, що людське життя зводиться до латинізму *Homo homini lupus est*. Тому він планував круто і переконливо реалізуватися. Хлопець зустрічався з Ірен, уже перестав комплексувати у її розкішній квартирі. Остап уже кілька місяців жив, як альфонс, познайомився з батьками дівчини. Генерал, уперше випадково зустрівши Остапа у власних апартаментах, глянув на нього, як на порожнє місце. Та Ірен сказала, що хлопець – дуже талановитий студент-самородок, живе у гуртожитку, але хоче вчитися. Якась людська тінь пробігла кам'янистим генеральським обличчям. Остап назавжди запам'ятав цей пронизливо-строгий і вишколено-професійний погляд, як рентген. Генерал влаштував хлопцеві допит. Остап хвилювався. Балачка, звісно, велася на общепонятном. Остап не помічав, як переходив усе частіше у розмовах з Ірен на зручну і "рідну" їй мову. Лише в ліжку з нею говорив українською, і їй подобалося бути секспартнеркою натурального аборигена.

Генерал питав, чому син сільського галицького вчителя не спілкується із ним українською. Остап став патякати про традиції москвофільства у Галичині, особливу лабільність і толерантність, а в гробах переверталися його предки від жаху... "Гавнюк", – думає генерал, навіть не пробуючи пояснити собі, чому відчув легкий дотик огиди від Остапових старань вижбурнути із себе все, що було до Києва.

Остап трохи комплексував, що познайомився з батьками Ірен, це, начебто, накладає якісь обов'язки, але він не проти! Бо стати зятем генерала – далеко не найгірший варіант. Йому би лише зачепитися, адже він не любить Ірен, іноді ненавидить. Навіть уявляє, як ця курвочка працює на фермерських полях. Його ж мати все життя порпається на городі, ледь перебираючи ревматичними тромбозними ногами. В Остаповій душі піднімалася темна хвиля класової неприязні і невдячності, але він душив це почуття. І взагалі, він не любив Києва із його містечковою гординою "потомствених" жителів. Це галичани видумали культ столиці, культ Великої України. А на цих землях колись гуляла незагнuzдана демонічна вольниця, тут живуть нащадки знищених іншою імперією січовиків. Це є радше оаза сліпого бунту, ніж впорядкована для великої державної розбудови територія. Остап мріяв впокорити собі Київ, бо тут не місце рефлексуючим страждальцям і догматичним праведникам.

У Сави Чорнокрила сприйняття Києва було набагато обачнішим і інтимнішим. Адже він народився і був "підданим" колишньої Київської губернії – і це його місто. Сава вважав, що в Києві має почувати себе незатишно як хитрий галичанин, так і

доценту вирусифікований східняк. І треба відновити правічноукраїнську сутність Києва.

Савині міські рефлексії плавно переходили до міркувань про власну сім'ю і дружину – галичанку і чужинку. Сава думав, що Іванка уже про щось здогадується. Вона перетворилася для нього на білкову субстанцію, яка безперервно викидає з себе кровозливи, сечовідходи і каломасу. Саві навіть здавалося, що Київ – вмістилище гігантської клоаки, монументальний відстійник таємничого підземно-каналізаційного життя міста, яке вбирає квінтесенцію міазмів і нечистот.

Мар'янине тіло ще хвилювало його, та все більше він ставав байдужим. Та й витрат багато потрібно на продукти, випивку, таксі, квартиру, де зустрічаються. Випарувався елемент казкової інтриги, позбавилася Мар'яна того ореолу, що може однією рукою брати квітку, а другою стріляти. Сава інколи питав її, що буде далі, у неї ж сини майже дорослі, а у нього – дочка. Жінка просила ще трішки казки, а там... Сава вважав, що вони з Мар'яною чинять безсоромно, він лютував через всю цю ситуацію і не знав, як буде далі.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА VIII

Назарові здавалося, що не переживе любовного трагіфарсу з Наталкою. Та він уже не слабосилий, може бути і лагідним, і сталевим. Хлопець закінчив школу, вчиться у Львові на історичному факультеті. Львів чарує його. Там, де злостивий гість фіксує тільки догідливість та улесливість, нещирість та синдром нерозділеного кохання до Австро-Угорщини, його синівський погляд бачить розбудженого і зміцнілого красеня-лева, що, розправляючи могутні царські м'язи, встає виконувати волю рисорджименто. Львів для Назара – кувач і музикант щасливої історії. Місто було йому рідне, близьке...

Назар пригадав другі відвідини Києва, на той раз з батьками. Бо Остап прислав телеграму, що одружується. Батьки взагалі ні про що не знали, навіть про дівчину. Назар саме був приїхав додому на вихідні, бо вже 2 місяці був першокурсником. Він дізнався, що Наталка вийшла за Василя, який п'є і б'є її. Назар ще після першої поїздки написав братові великого листа, та Остап навіть не відповів. А влітку, перед Назаровими вступними іспитами, виправдовувався, що мав багато роботи, заробляв, бо батьки йому не відкрили банківського рахунку. Остап тоді говорив дуже цинічно. Казав, що Назар не розуміє, у якій багнюці живе, і треба тікати з цього села.

Дізнавшись про весілля, мати плакала і ходила зичити грошей, батько ковтав старі пігулки, а для нього ж колись синове навчання у Києві було найбільшою гордістю. Назар не хотів їхати у Київ, але батьки вмовили, не міг залишити стареньких напризволяще. Хлопець навіть таємно ревнував: кивнув Остап пальцем, а вони вже збираються і їдуть. Назар любив батьків і допомагав, а вони журилися за своїм філософом. Назар пам'ятав, що Остап колись казав, що не буде доглядати старих батьків.

На вокзалі у Києві батьків і Назара зустрів Остап. На таксі повіз у гуртожиток, де домовився про кімнату для батьків і брата. Мати хотіла познайомитися з дівчиною, але Остап сказав, що це відбудеться завтра на весіллі. Він поїхав у справах, а батьки з Назаром добралися у центр. На Хрещатику батьки почували себе ніяково і зайво, Назара душила лють. Назар не уявляв, як сидітиме на весіллі, якщо так ненавидить Остапа. Пізно ввечері з'явився Остап, добряче підпилий. Він торочив, що не слід було Назарові вступати до Львова, бо це місто з кумедною провінційною гонористістю давно стало задвірком із периферійною наукою та культурою; звідти повтікали кращі і розумніші за кордон або до Києва. Нова українська людина повинна звільнитися від історичного мотлоху пам'яті. Назар відчував, що ось-ось вдарить брата...

Він погано пам'ятав весілля брата. Дорогий ресторан, ніхто не звертає уваги на батьків, що виглядають такими затлумленими і жалюгідними серед коштовного одягу і коштовної їжі. Ірен заледве чи видушила для них кілька слів. Остап весь час метався, когось припрошував, такий цукровий і солодкий, як карамелька. Говорив російською. Зненацька генерал підняв келих за сватів (яка чудова українська, дивується Назар) і каже, щоб Остап любив дружину і родичів, бо хто не любить своїх батьків – не любить нікого. Остап запобігливо поїдає тестя очима, теща кривиться. Назарові хотілося впитися. Пам'ятає, що спочатку сидів біля матері і батька, потім були якісь танці, якісь суперечки із високим вродливим чоловіком, що поставив діагноз – націоналіст. Щось шепотіла до вуха мати, підхопив і сичав Остап, не ганьби мене тут, п'яничко. Скрізь "што" і "чево", Назар наливає собі. До мозку долинає вереск про упаїтельні в Расее вечера, а дійсно – впоїтельні, а тут направду шматок псевдоросії. Назар напився, його кудись вивели.

Зранку гуртожитська кімната, батько з ним не розмовляє. Навіщо було їхати в Київ, якщо не вмієш пити? Треба їхати додому.

Утретє Назар приїде в Київ зовсім іншим і у зовсім іншій ролі. І запобігатимуть перед ним, але він уже знатиме ціну низьких пристрастей. І приїде Назар до Львова із твердим переконанням, що поховав свою любов до брата назавше. Матиме хлопець нележку долю. Він прочитає десятки тисяч книг, познайомиться з десятками тисяч людей. Часто зустрічатимуться дріб'язкові і пересічні люди, і це викує, а не зломить його характер. Їздитиме Назар не раз і не десять за межі українського кордону, але не збирати полуниці чи записуватися у найманський легіон. Бог пошле йому важкий тягар, знаючи, що не зігнеться під ним Назар, як порхавка, і не закриє очі від сорому чи жаху...

Кирило Орленко почав співпрацювати з рекламним агентством. А що було робити? Альянс з Савою практично тріснув. Сава ще дзвонив Остапові, але той послав його. Сава зробився нервовим і нерідним. Покинув свою пасію чи вона його покинула. Був кілька раз у Кирила. Дорікав, що в серце художника намертво вріс долар. Вони не сварилися, але їхня дружба вичерпалася. Сава, якого він завжди вважав взірцем чоловіка, танув, як снігова кулька, розлазився, як пластилін.

Кирило працював, створюючи кічеві сюжети, бо суспільство потребує підробки і

дешевки. Складні естетичні пошуки могли собі дозволити хіба ті, що мають банківські рахунки. І Кирило планував працювати і творити живопис для бізнесменів, байдуже, що на екзаменах у художніх школах малюють складніші і талановитіші речі. Кирило вирішив власні матеріальні проблеми, змінив квартиру і майстерню, має молодих шанувальниць, які дивляться на його гроші у гаманці. Та Кирило відчував, що далі так жити не зможе. Де тепер його син? Сави немає, "п'явок" немає, і не тішить Кирила склад дорогого гардеробу і невеличкий банківський рахунок. Кирило відчував, що приречений на вічні муки: справжнє мистецтво чи гроші...

Минуло 2 роки після весілля Остапа. Зараз він згадує Назара: "дивися, вичухалося, молодіжна політика, діяч великий, мати писала, що їздить Європою. Це я мав би їздити, а не ця розмазня у світі та шароварах..." Остап писав листи, але Назар не відповідав. Зараз Остап займається бізнесом – продає і видає книги, правда, це російськомовний продукт. І йому однаково, чи відбудеться українська книжка чи ні. Батьків від весілля він не бачив, мати писала, що їх повністю забезпечує Назар, а батько писав Остапові не присилати подачок, бо повернуть назад. Остап вагається: може, звернутися до Назара, бо його знає пів Галіції. Остап ще не знає всіх можливостей тестя, який його недолюблює. З Ірен вони живуть різним життям, вона гуляє з ким хоче. Перед весіллям вони уклали шлюбний контракт, за яким не мають права втручатися в особисте життя одне одного. Остап теж їй зраджує. Він мріє усім показати, хто такий Остап Кисільчук. Коли розбагатіє, то кине Ірен, яку в думках називає найгіршими словами. Добре, що дітей немає...

Іванці уже було однаково чи має Сава коханку. Вона з усім змирилася і все частіше ходила молитися до церкви. Знову зустрілася з сестрою Францискою, яка скоро перейде у монастир, з якого практично не відпускають, лише піст і молитва, скорбота і Христова любов. Іванка вірила, що молитви сестри допомогли, бо Сава через деякий час почав частіше бувати вдома. Дуже бідно вони живуть, часом нема що їсти. Дочка підростає, скоро до школи піде. Сава заговорив про еміграцію, але Іванка переконала його, що вона не виїде...

Сава розійшовся з Мар'яною майже тихо і лагідно, стосунки вичерпалися. Щодо Кирила, то Сава вважав, що приятель продав дружбу за кілька тисяч зелених і почав творити примітивщину. Сава і себе не вважав за святого, іноді був гидкий сам собі, деколи хотів вбити себе, але Іванка і дитина тримали його на світі. Їздив до матері і сестри, які живуть у холоді і голоді. Та Сава не мав їм чим допомогти, бо і в його сім'ї інколи не було що їсти. Чоловік вважав, що України нема, тільки гидотна пародія. І така самотність і закинутість, усі знайомі, наче кроти, риються у пошуках заробітку. Здається, усі втратили останки людської гідності. Тож краще здохнути або поїхати звідси від цих прокажених інфекцією розпаду легень. Іванка відмовилася від еміграції, але Сава уже вирішив їхати сам. Буде висилати своїм жінкам гроші, а також матері і сестрі. Четверо найближчих, а більше немає нічого... якісь мертвотні провалля замість теплих людських очей... якийсь бестіарій смерті.

*Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу*